

3. Англо-український фразеологічний словник / [уклад. К.Т. Баранцев. – 2-ге вид., випр.]. – К.: Т-во "Знання", КОО, 2005. – 1056 с.
4. Кунин А.В. Фразеология современного английского языка / А.В. Кунин. – М.: Междуна-родные отношения, 1996. – 354 с. 21.
5. Кунин А.В. Английская фразеология: теоретический курс / А.В. Кунин. —М.: Высш. шк., 1981.— 344 с.
6. Мокиенко В.М. Славянская фразеология / В.М. Мокиенко. – М.: Высш. шк, 1980. – 174 с.
7. Попов Р.Н. Методы исследования фразеологического состава языка : учеб. пособие / Р.Н. Попов. – Курск, 1976. – 86 с.
8. Шмелев Д.Н. Современный язык. Лексика / Д.Н. Шмелев.– М.:Наука, 1977.– 407 с.

Проанализирована проблема перевода немецких фразеологических единиц, а также рассмотрены способы перевода немецких фразеологических единиц на украинский язык.

Фразеологические единицы, заимствования, трансформация, фразеология.

The article deals with the problem of translation of German phraseological units, methods of translation of German phraseological units into Ukrainian.

Phraseological units, borrowings, transformation, phraseology.

УДК 81'255.4

ТЕОРІЯ ПОЛІСИСТЕМИ ТА МЕТОД ПЕРЕКЛАДУ МИКОЛИ ЛУКАША

А.С. Дворніков, кандидат філологічних наук

Розглянуто особливості творчої діяльності видатного українського перекладача Миколи Лукаша в контексті теорії полісистеми. Висвітлено принципи перекладацької настанови М. Лукаша, визначено місце його творчості в полісистемі української літератури ХХ ст.

Художній переклад, полісистема, перекладацька настанова.

Художній переклад та, серед іншого, переклад поетичний, посідають особливе місце в історії української культури. За умов, що склалися на українських землях у ХІХ–ХХ століттях, художній переклад взяв на себе основну, на наш погляд, функцію художньої літератури – розвиток і збереження національної мови.

Серед видатних перекладачів згаданого періоду, перш за все, необхідно назвати Миколу Лукаша, чиї переклади сприяли збереженню й відродженню української мови.

Аналіз останніх досліджень і публікацій дозволяє зробити висновок про те, що для вивчення перекладацького методу і стилю М. Лукаша може бути використана теорія полісистеми, запропонована ізраїльським ученим І. Івен-Зогаром у 90-х роках ХХ ст.

Мета дослідження – визначення місця перекладів Миколи Лукаша в українській літературній полісистемі.

Виклад основного матеріалу. Теорія полісистеми є одним з іноваційних напрямів дослідження художнього перекладу та орієнтується на перекладний текст у цільовій літературі, культурі та соціально-історичному середовищі. Згідно з концепцією І. Івен-Зогара, полісистемою є «гетерогенна, ієрархізована система систем, які взаємодіють між собою, спричинюючи неперервний динамічний процес еволюції в межах полісистеми як цілого» [цит. за 1, 16]. Важливим здобутком дослідника є розуміння динаміки полісистеми як загальної моделі функціонування і розвитку будь-яких систем, зокрема літературних, з їх обов'язковим компонентом – перекладною літературою. Так, І. Івен-Зогар вважає, що полісистема об'єднує між собою явища різних рівнів, тобто окрема полісистема входить як складовий елемент до більшої полісистеми. Наприклад, полісистема національної літератури входить до складу більш об'ємної національної соціокультурної полісистеми, яка, у свою чергу, буде складовою міжкультурної світової полісистеми.

На думку представника згаданої теорії, ізраїльського дослідника Г.Турі, перекладом є не комунікація через культурно-мовний бар'єр, а комунікація в перекладеному повідомленні в оточенні певної культурно-мовної системи. Вчений підкреслює, що перекладацька діяльність належить до ширшої системи текстотворчої діяльності і практично визначається цільовою культурою та її літературною полісистемою [5, 74]. За словами П.Торопа, в такому ракурсі переклад є «автономним текстом, що функціонує в чужій культурі невіддільно від оригінальної літератури» [4, 15].

До основних ознак літератури як полісистеми, які визначають її динамічний характер, належить, за І. Івен-Зогаром, «конфлікт між центром і периферією», де різні літературні жанри, зокрема й жанр перекладної літератури, змагаються за право посісти центральне місце в

системі й досягти статусу канонізованого [цит. за 1, 18]. Традиційно склалося так, що перекладна література переважно знаходилася на периферії літературної полісистеми. І. Івен-Зогар наголошує на тому, що, згідно з теорією полісистеми, процес перетворення оригіналу в самостійний перекладний текст відбувається відповідно до норм і канонів цільової літератури, в межах якої формується традиція перекладу. Цей процес включає в себе канонізацію одних текстів і маргіналізацію інших, причому «периферійний» переклад може просунутися до центра літературної полісистеми за умови змін у соціокультурній політиці держави-сприймача [1, 20].

Перекладацькі принципи М. Лукаша нерозривно пов'язані з роллю об'єкта його творчих пошуків – художнього перекладу – в українській літературній полісистемі 60-х років. Особливістю соціально-історичного контексту України середини ХХ ст. у межах літературної полісистеми стало заміщення функцій оригінальної літератури художнім перекладом. В умовах жорсткого тиску політичного режиму саме художній переклад став однією з небагатьох сфер вільного мистецького самовираження, засобом висловлення громадянської позиції та імпліцитним носієм ідей національного відродження, опору й пам'яті.

Згідно з І. Івен-Зогаром перекладні твори отримують домінантне становище в літературній полісистемі у трьох випадках: по-перше, якщо оригінальна література перебуває у стадії становлення. У цій ситуації перекладні твори вихідної літератури є готовими моделями для типів текстів цільової літератури. По-друге, переклади відіграють провідну роль у полісистемі за умов, коли оригінальна література, з огляду на політичні причини, стає периферійною. Зрештою, перекладні твори можуть заповнювати лакуни в цільовій літературі у кризових ситуаціях розвитку полісистеми [цит. за 1, 19].

Ми поділяємо думку дослідників творчості М. Лукаша, зокрема, В. Савчин, про орієнтацію Майстра на *цільовий* текст, який «відповідав би потребам *цільової* літератури <...> і демонстрував би багаті виражальні можливості *цільової* мови [3, 14]. Така перекладацька настанова М. Лукаша повністю відповідає принципам теорії полісистеми, характерною ознакою якої є саме пріоритет функціонування перекладного тексту як повноправної даності в межах цільової літератури. Отже, вибірковою позицією Лукаша-перекладача за умов центральної позиції перекладної літератури в полісистемі є домінанта цільового тексту в процесі перекладу.

Інша особливість творчої діяльності Майстра, про яку також згадується у наукових розвідках [1; 2; 3], є *універсалізм* М. Лукаша, який виявляється у специфічному «калейдоскопному» підборі оригіналів для перекладу та його унікальній різножанровості. Тут ідеться

про надзвичайно широкий діапазон авторів, літературних напрямів, форм і течій в арсеналі Лукашевих перекладів, завдяки яким в українську культуру увійшли кращі зразки світової літератури.

Однак, незважаючи на розмаїття мов, композиційних форм і авторів, у виборі Майстра простежуються певні тенденції, які, на нашу думку, не є випадковими. Так, М. Лукаш вибирає для перекладу найкращі зразки світового письменства; серед поетичного доробку перекладача переважають твори тих літературних жанрів, аналогів яким він не знаходив у вітчизняній літературі, а також оригінали, пов'язані з народно-пісенною творчістю; зрештою, перекладач послідовно шукає і вибирає ті твори, які дають змогу продемонструвати у перекладі певний ідейний підтекст.

У плані різножанровості творчості М. Лукаша як ознаки перекладацького універсалізму ми поділяємо спостереження Марини Новикової про тяжіння Майстра до двох полюсів у процесі вибору жанрів для перекладу [1, 44]. З одного боку, друготвори М.Лукаша є перекладами-гігантами, («пам'ятниками» у термінології М. Новикової), як, наприклад, переклад «Фауста» або незавершений «Дон Кіхот». З іншого боку, перекладач обмежується так званими мікроциклами, тобто перекладами одного-двох творів чи фрагментів певного автора «на пробу», які пізніше слугують зразками для творчості інших митців і заповнюють жанрові лакуни цільової полісистеми. Прикладами можуть слугувати мікроцикли Лукашевих перекладів німецької поезії доби романтизму, просвітництва, штюрмерства.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Результати дослідження дають змогу зробити висновок про загальну відповідність Лукашевих принципів вибору творів для перекладу основним засадам теорії полісистеми. По-перше, Майстер збагачує цільову літературну полісистему шляхом перекладів класики світової літератури. За влучним виразом М. Скуратівського, М. Лукаш фактично рятує національну літературу через переклад, «зберігаючи велику трихотомію красного письменства – епічний, ліричний, драматичний літературний роди» [3, 17]. По-друге, М.Лукаш заповнює лакуни цільової полісистеми новими жанрами і типами текстів, надаючи нові моделі для творців оригінальної літератури.

На нашу думку, саме життя Майстра з періодами творчих злетів і переслідувань, нерівномірною публікацією перекладів та неоднозначними відгуками критики є підтвердженням основного принципу теорії І. Івен-Зогара: залежності позиції окремого перекладача в *центрі* або на *периферії полісистеми* національної літератури від місця перекладної літератури в цільовій полісистемі та від зовнішніх історичних, політичних і соціокультурних факторів впливу на творчість конкретного перекладача, тобто від інших полісистем цільової культури.

Список літератури

1. Коломієць Л.В. Концептуально-методологічні засади сучасного українського поетичного перекладу (на матеріалі перекладів з англійської, ірландської та американської поезії): монографія / Коломієць Л.В. – К. : Вид. центр «Київський університет», 2004. – 522 с.
2. Новикова М. Миф и антимиф: М.Лукаш / Марина Новикова // Міфи та місія. – К., 2005. – С. 40–48.
3. Савчин В.Р. Новаторство Миколи Лукаша в історії українського художнього перекладу: дис. ... канд.філол.наук: 10.02.16 / Савчин Валентина Романівна. – Львів : [б. в.], 2006. – 234 с.
4. Тороп П. Тотальный перевод / Пеэтер Тороп. – Тарту : Изд-во Тартус. ун-та, 1995. – 220 с.
5. Toury G. Translation, literary translation and pseudotranslation / Gideon Toury // Comparative Criticism. – Cambridge, 1984. – Vol. VI. – P. 73–85.

Рассмотрены особенности творческой деятельности выдающегося украинского переводчика Николая Лукаша в контексте теории полисистемы. Освещены принципы переводческой установки Николая Лукаша, определено место его творчества в полисистеме украинской литературы XX века.

Художественный перевод, полисистема, переводческая установка.

The article observes the peculiarities of the creative work of Mykola Lukash – the outstanding Ukrainian translator, within the scope of the polysystem theory. The principles of Mykola Lukash's translation guidelines and his works' place in the 20th century Ukrainian literature polysystem are also highlighted in the article.

Literary translation, polysystem, translation guidelines.

УДК 811.112.2:81'25

ПРОБЛЕМИ ПЕРЕКЛАДУ ІНШОМОВНОЇ ЛЕКСИКИ

Л.В. Жукова, кандидат філологічних наук

Проаналізовано проблему перекладу іншомовної лексики українською мовою, а також простежуються шляхи проникнення іншомовних слів в українську мову.

Іншомовна лексика, безеквівалентна лексика, транскрипція, калькування.

© Л.В. Жукова, 2013